



نقش هوش مصنوعی مولد در تحول پژوهش و نگارش کتاب‌های دانشگاهی: فرصت‌ها، چالش‌ها و ملاحظات اخلاقی

قدرت‌اله خلیفه^۱ ✉، سلیمه لک‌زنگ^۲

۱. استادیار، گروه مبانی تعلیم و تربیت، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه شیراز، شیراز، ایران.

نویسنده مسئول: gh.khalifeh@saadi.shirazu.ac.ir

۲. دانشجوی کارشناسی ارشد، گروه مبانی تعلیم و تربیت، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه شیراز، شیراز، ایران.

اطلاعات مقاله	چکیده
تاریخ‌ها: دریافت: ۱۴۰۴/۰۸/۰۸ پذیرش: ۱۴۰۴/۱۲/۰۷	هدف پژوهش حاضر ارائه تحلیلی جامع و متوازن، از نقش هوش مصنوعی مولد در پژوهش و نگارش دانشگاهی و شناسایی فرصت‌ها، چالش‌ها و ملاحظات اخلاقی آن بر پایه ادبیات موجود است که با رویکرد مرور نظام‌مند و با بهره‌گیری از مؤلفه‌های PRISMA انجام شد. جستجوی منابع در پایگاه‌های اطلاعاتی معتبر داخلی و خارجی در بازه زمانی ۲۰۱۹ تا ۲۰۲۴ صورت گرفت. از میان ۵۲ مدرک اولیه، پس از حذف موارد تکراری (۴۴ مدرک)، غربالگری عنوان و چکیده (حذف ۹ مدرک) و بررسی متن کامل (حذف ۹ مدرک به دلایل نبود دسترسی به متن کامل، تمرکز بر دوره ابتدایی یا عدم ارتباط مستقیم با پژوهش و نگارش دانشگاهی)، در نهایت ۲۶ منبع انتخاب و تحلیل شد. تحلیل داده‌ها به صورت کیفی و با استفاده از روش تحلیل مضمون در چهار مرحله انجام گرفت: استخراج کدهای اولیه، دسته‌بندی آنها در ۱۱ کد محوری، سازمان‌دهی کدهای محوری در سه مضمون اصلی و انجام تحلیل تطبیقی میان مطالعات. یافته‌ها نشان می‌دهد که هوش مصنوعی مولد در سه حوزه اصلی افزایش بهره‌وری پژوهش، ارتقای کیفیت نگارش علمی و تسهیل دسترسی به منابع، فرصت‌های قابل توجهی را فراهم آورده است. نتایج نشان می‌دهد استفاده از هوش مصنوعی مولد در پژوهش دانشگاهی مستلزم رویکردی متعادل، مبتنی بر شواهد و چارچوب‌های اخلاقی روشن و سیاست‌گذاری نهادی شفاف است؛ رویکردی که ضمن بهره‌مندی از ظرفیت‌های این فناوری، از تضعیف یکپارچگی و اصالت علمی پیشگیری کند.
واژگان کلیدی: اخلاق پژوهش پژوهش دانشگاهی هوش مصنوعی مولد	

استناد: خلیفه، قدرت‌اله، لک‌زنگ، سلیمه (۱۴۰۴). نقش هوش مصنوعی مولد در تحول پژوهش و نگارش کتاب‌های دانشگاهی: فرصت‌ها، چالش‌ها و ملاحظات اخلاقی. پژوهش و نگارش کتب دانشگاهی، ۲۹ (۵۷)، ۶۴-۳۷.

<https://doi.org/10.30487/rwab.2026.2086816.1680>

© ۱۴۰۴ (۲۰۲۶) نویسندگان مقاله، نشریه پژوهش و نگارش کتب دانشگاهی، ناشر: سازمان مطالعه و تدوین کتب دانشگاهی در علوم انسانی (سمت).



University Textbooks, Research & Writing

Vol. 29, Issue 57
Autumn & Winter 2026
Print ISSN: 2676-7503
Online ISSN: 2676-7511



The Role of Generative Artificial Intelligence in Transforming Research and Academic Book Writing: Opportunities, Challenges, and Ethical Considerations

Ghodratollah Khalife¹ , Salimeh Lakzang²

1. Assistant Professor, Department of Foundations of Education, Faculty of Educational Sciences and Psychology, University of Shiraz, Shiraz, Iran. Corresponding author: gh.khalifeh@saadi.shirazu.ac.ir
2. M.A. Student, Department of Foundations of Education, Faculty of Educational Sciences and Psychology, University of Shiraz, Shiraz, Iran.

Article Info

History

Received: Oct 30, 2025

Accepted: Feb. 26, 2026

Keywords

Research ethics
academic research
generative AI

Abstract

The aim of this study is to provide a comprehensive and balanced analysis of the role of generative artificial intelligence in academic research and writing and to identify its opportunities, challenges, and ethical considerations based on the existing literature, which was conducted with a systematic review approach and using PRISMA components. A search for sources was conducted in reputable domestic and foreign databases between 2019 and 2024. Out of 52 initial documents, after removing duplicates (44 documents), screening the title and abstract (removing 9 documents), and reviewing the full text (removing 9 documents due to lack of access to the full text, focusing on the elementary course, or lack of direct relevance to academic research and writing), 26 sources were finally selected and analyzed. Data analysis was conducted qualitatively using thematic analysis in four stages: extracting initial codes, categorizing them into 11 core codes, organizing core codes into three main themes, and conducting a comparative analysis across studies. The findings indicate that generative AI has provided significant opportunities in three main areas: increasing research productivity, improving the quality of scientific writing, and facilitating access to resources. The results indicate that the use of generative AI in academic research requires a balanced, evidence-based approach with clear ethical frameworks and transparent institutional policymaking; an approach that, while taking advantage of the capabilities of this technology, prevents the weakening of scientific integrity and originality.

Citation: Ghodratollah, Kh., & Lakzang, S. (2026). The Role of Generative Artificial Intelligence in Transforming Research and Academic Book Writing: Opportunities, Challenges, and Ethical Considerations. *University Textbooks Research and Writing*, 29(57), 37-64.
<https://doi.org/10.30487/rwab.2026.2086816.1680>

© 2026 Authors, University Textbooks Research and Writing.

Publisher: Organization for Researching and Composing University Textbooks in the Humanities (SAMT).

مقدمه

نوشتار دانشگاهی نوعی ارتباط علمی است که نیاز به دقت، وضوح و پایبندی به قواعد تثبیت شده نگارش دارد. این مهارت، مؤلفه‌ای کلیدی در آموزش دانشگاهی است و مؤثرترین راه توسعه آن، تمرین است. پیچیدگی و ابهام در نوشتار دانشگاهی، چالش‌های آموزشی و ساختاری متعددی را ایجاد کرده‌است. بسیاری از دانشجویان و پژوهش‌گران، نوشتن را وظیفه‌ای دشوار می‌دانند؛ امری که ناشی از آموزش ناکافی میان نوشتار فنی و خلاقانه است. علاوه بر این، نقش حاشیه‌ای فهم نوشتار در پژوهش و آموزش نیز به تعمیق این چالش‌ها می‌انجامد (Chan et al., 2023; Harmawan, 2023).

تسلط نداشتن بر دستور زبان و تأکید بیش‌ازحد بر فرآیند نوشتن، در بین دانشجویان و استادان، گاه به تولید متون علمی ضعیف منجر می‌شود. با این حال، هوش مصنوعی تحولات چشمگیری در پژوهش و آموزش ایجاد کرده‌است؛ به‌طوری‌که ادغام آن در نگارش مقالات پژوهشی، ضمن افزایش بهره‌وری، بستر تحلیل تأثیرات این فناوری بر ارتباطات علمی و نویسندگی را فراهم کرده‌است. در این راستا، کاربردهای هوش مصنوعی در پژوهش دانشگاهی، سیاست‌های مالکیت فکری و همچنین مزایا و چالش‌های استفاده از آن در کتابخانه‌های دانشگاهی بررسی شده‌است (Steiger, 2024; Chan et al., 2023; Ateriya et al, 2025; Kobrossy, 2025).

پیشرفت سریع هوش مصنوعی مولد، به‌ویژه مدل‌های زبانی بزرگ مانند چت جی‌پی‌تی (ChatGPT)، امکان تحول در فرایندهای پژوهشی و نگارش کتاب‌های دانشگاهی را فراهم کرده‌است. این فناوری ظرفیت ایجاد انقلاب در حوزه‌هایی نظیر ایده‌پردازی ساختاری، فشرده‌سازی و تحلیل مجموعه داده‌های بزرگ متنی برای شناسایی الگوها، و همچنین توانایی کمک به استادان و پژوهشگران در تدوین و ویراستاری متون علمی تخصصی را دارد؛ امری که زمینه‌ساز فرصت‌های بی‌بدیل و در عین حال چالش‌ها و ملاحظات اخلاقی نوظهوری در زیست‌بوم دانشگاهی شده‌است (Steiger, 2024; Mabirizi, 2025).

روش‌های سنتی پژوهش علمی و نگارش کتاب با محدودیت‌های ساختاری جدی مواجه بود؛ جستجوی کتابخانه‌ای و تحلیل دستی داده‌ها علاوه بر سرعت پایین، دسترسی محدودی به یافته‌های جدید داشتند. که این امر موجب طولانی شدن فرآیند انتشار نظریه‌ها و کتب مرجع دانشگاهی می‌شد. با این حال، ورود ابزارهای نوین این موازنه را تغییر داد؛

چنان‌که استایگر (Steiger, 2024) و مایریزی (Mabirizi, 2025) در یک بررسی نظام‌مند به کاوش در تأثیر هوش مصنوعی مولد بر کیفیت، کارایی، اخلاقیات و نوآوری در پژوهش‌های عالی پرداخته و نشان دادند که این فناوری موجب بهبود چشمگیر نوشتار دانشگاهی، تسهیل تحلیل داده‌ها و تسریع در مرور ادبیات پژوهش می‌شود. البته این ابزار تحول‌آفرین، علاوه بر کارآمدتر کردن عملیات کتابخانه‌های دانشگاهی و کمک به فرآیند تولید محتوا، پتانسیل ایجاد اختلالات جدی در زیست‌بوم آکادمیک را نیز دارد؛ چالش‌های عمیقی که در قالب سرقت ادبی نوظهور، کاهش اصالت متن و انتشار اطلاعات علمی نادرست یا سوگیری‌شده، ملاحظات اخلاقی جدی را پیش‌روی نویسندگان و نهادهای دانشگاهی قرار داده‌است.

ابزارهای مبتنی بر پردازش زبان طبیعی، با دگرگون ساختن فرایندهای داوری هم‌تا و انتشار دانشگاهی، توانایی بالایی در ساده‌سازی وظایف سنتی ویراستاران و بازیگران انسانی نشان داده‌اند. این فناوری‌ها از طریق پردازش خودکار متن، بررسی فرمت و حتی تشخیص اولیه سرقت ادبی، قادرند با دریافت داده‌های کلیدی و دیدگاه‌های بنیادین مراجع علمی، پیش‌نویس‌هایی منسجم و ساختاریافته تولید کنند که مبنایی دقیق برای تدوین و پالایش متون جامع و کتب دانشگاهی فراهم می‌آورد (Daskaliuk, 2025; Wang et al., 2025; Chan et al., 2025; Ateriya et al., 2025).

دسترسی گسترده به این ابزارها، اگرچه موجب شد که حوزه آموزش عالی و نگارش دانشگاهی با تحولی مثبت، نظیر ارائه بازخوردهای شخصی‌سازی‌شده و بهبود مواد درسی، روبرو شود، اما هم‌زمان دغدغه‌های جدی پیرامون سیاست‌های مالکیت فکری، کاهش اصالت متن و چالش‌های اخلاقی نوظهور ایجاد کرده‌است (Ihekweazu et al., 2023; Hamoda et al., 2025; Kobrossy, 2025). از این رو، مقاله حاضر با مرور جامع ادبیات اخیر، به تحلیل نقش هوش مصنوعی مولد در تحول فرآیندهای پژوهشی و نگارش کتاب‌های دانشگاهی پرداخته و می‌کوشد تا ضمن تبیین فرصت‌ها و چالش‌های این فناوری، ادغام آن را در ارتباطات علمی و ملاحظات اخلاقی نوشتار دانشگاهی ترسیم کند. پژوهش‌های اخیر نشان می‌دهند که به کارگیری مدل‌های زبانی هوش مصنوعی در نوشتار آکادمیک و به‌ویژه فرآیند تدوین کتاب‌های دانشگاهی، هم‌زمان فرصت‌ها و چالش‌های قابل‌توجهی ایجاد کرده‌است. در همین راستا، شهبازی (Shahbazi, 2025) با بررسی دیدگاه مدرسان و پژوهشگران، گزارش می‌کند که ابزارهای مبتنی بر هوش

مصنوعی مولد موجب افزایش سرعت منبع‌یابی، بهبود ساختار زبانی کتب و کاهش موانع شناختی در فرایند نگارش‌های طولانی‌مدت می‌شوند؛ با این حال، نگرانی‌هایی درباره کاهش اصالت لحن نویسنده، وابستگی بیش‌ازحد به ابزارها و ضرورت ویراستاری دقیق انسانی در متون مرجع دانشگاهی همچنان پابرجاست. همسو با این یافته‌ها، آت‌ریا و همکاران (Ateriya et al., 2025) استفاده از مدل‌هایی نظیر GPT-4 را در تدوین فصل‌های کتاب مستلزم شفافیت در افشای نقش هوش مصنوعی، رعایت اصول مالکیت فکری و حفظ مسئولیت فرادستی‌های انسان در تولید محتوا می‌دانند؛ چراکه نبود چارچوب‌های اخلاقی روشن در این حوزه می‌تواند به چالش‌هایی مانند انتساب نادرست نویسنده، سوگیری‌های الگوریتمی در کتاب‌های درسی و نقض تمامیت علمی، منجر شود.

بر اساس شواهد، هوش مصنوعی در نگارش کتاب، جایگزین نویسنده نیست بلکه ابزاری مکمل و اخلاق‌محور است. از آنجا که پدیده‌های اخلاقی در پژوهش، ماهیتی چندعاملی دارند، بررسی چالش‌های اخلاقی کاربرد هوش مصنوعی در نگارش کتب دانشگاهی مستلزم نگاهی انسان‌محور و فراتر از رویکردهای تقلیل‌گرایانه است؛ چرا که رفتار اخلاقی نویسندگان تنها تابع ابزار نبوده و از زمینه‌های اجتماعی و انگیزشی آن‌ها نیز متأثر است (شعبانی، ۱۳۹۱). در ادبیات گذشته، مراحل مختلف نگارش کتاب از ایده‌پردازی و ساختاربندی فصول گرفته تا بازبینی نهایی، میان فرصت‌هایی چون بازخورد شخصی‌سازی‌شده و جذابیت نوشتار، با چالش‌هایی مانند سرقت ادبی نوظهور، اطلاعات ساختگی و خدشه‌دار شدن یکپارچگی نوشتار دانشگاهی تعادل برقرار بود؛ امری که لزوم تدوین راهکارهای مناسب برای استفاده مسئولانه از این فناوری را دوچندان می‌سازد (Ihekweazu et al, 2023; Hamoda et al, 2024; Bjelobaba, 2025).

مرور ادبیات پژوهش نشان می‌دهد اگرچه پژوهش‌های متعددی به جنبه‌های مختلف هوش مصنوعی در آموزش پرداخته‌اند، اما هیچ یک چارچوب تلفیقی که بتواند فرصت‌ها، چالش‌ها و ملاحظات اخلاقی را یکپارچه در فرآیند تدوین آثار جامع دانشگاهی تحلیل کند، ارائه نداده است. علاوه بر آن، در زمینه ارائه راهکارهای عملی برای استفاده مسئولانه از هوش مصنوعی در نگارش کتب آکادمیک خلأ مفهومی وجود دارد؛ بیشتر مطالعات یا کاملاً تمجیدآمیز یا انتقادی هستند و دیدگاه متعادل و راه‌حل‌محور ارائه نشده‌است. همچنین ادبیات موجود کمتر به تحلیل تطبیقی و شناسایی الگوهای مشترک در

مواجهه پژوهشگران و نهادهای مختلف با این فناوری در حوزه تألیف کتب مرجع، پرداخته‌است (Steiger, 2024; Bjelobaba, 2024).

بنابراین، مسئله اصلی این پژوهش آن است که نبودن یک تحلیل جامع و متعادل از نقش هوش مصنوعی مولد در نگارش کتاب‌های دانشگاهی، چگونگی مدیریت فرصت‌ها و چالش‌های آن را با ابهام مواجه کرده‌است؛ امری که اگر با در نظر گرفتن ملاحظات اخلاقی همراه نباشد، می‌تواند به پیامدهای مخربی چون کاهش اصالت متون مرجع، تضعیف تفکر انتقادی اساتید و از بین رفتن اعتبار علمی و ساختاری کتاب‌های درسی دانشگاهی منجر شود. از این رو، هدف این پژوهش ارائه یک تحلیل تلفیقی از نقش چندبُعدی هوش مصنوعی مولد در نگارش کتب دانشگاهی و شناسایی الگوهای غالب، تضادهای اصلی و راهکارهای عملی است. بر این اساس، پرسش‌های اصلی پژوهش حاضر عبارتند از:

۱. فرصت‌های کاربرد هوش مصنوعی مولد در فرآیند پژوهش و نگارش کتاب‌های دانشگاهی کدامند؟
۲. چالش‌ها و محدودیت‌های کاربرد هوش مصنوعی مولد در فرآیند پژوهش و نگارش کتاب‌های دانشگاهی چیست؟
۳. ملاحظات اخلاقی کاربرد هوش مصنوعی مولد در پژوهش و نگارش آثار دانشگاهی کدامند؟

روش‌شناسی پژوهش

نوع پژوهش

پژوهش حاضر با رویکرد مرور نظام‌مند و با هدف تبیین نقش هوش مصنوعی مولد در تحول پژوهش و نگارش کتاب‌های دانشگاهی انجام شده‌است. در این راستا، به‌منظور تضمین نظام‌مندی و افزایش شفافیت فرآیند، از گام‌های اصلی دستورالعمل گزارش‌دهی پریزما (PRISMA) شامل چهار مرحله کلیدی «شناسایی، غربالگری، ارزیابی شایستگی، و انتخاب نهایی منابع» پیچ و همکاران (Page et al., 2021) استفاده گردید. این رویکرد با تمرکز بر تحلیل مفهومی، کدگذاری و تلفیق مطالعات پیشین، امکان شناسایی دقیق الگوهای مشترک، تضادهای موجود در ادبیات و ارائه راهکارهای عملی را در قالب مضامین فراگیر، فراهم می‌کند.

راهبرد جستجو و کلیدواژه‌ها

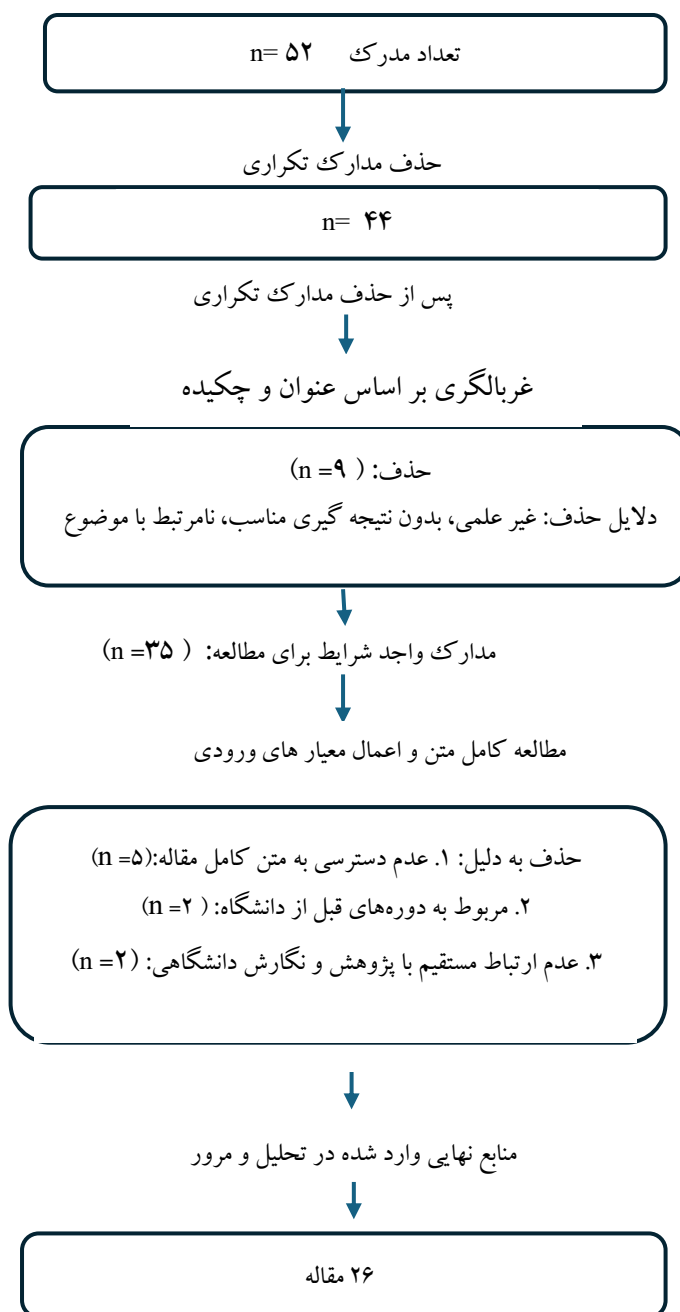
جمع‌آوری منابع، با جستجوی دقیق در پایگاه‌های اطلاعاتی و موتورهای جستجوگر علمی معتبر فارسی و انگلیسی انجام شد. منابع انگلیسی از طریق پایگاه اطلاعاتی Scopus و موتور جستجوی علمی Google Scholar و منابع فارسی از طریق پایگاه‌های Noormags، Civilica و Elmnet شناسایی و استخراج گردید. جستجو در عنوان، چکیده و کلیدواژه‌های مقالات انجام شد. کلیدواژه‌های جستجو، با زبان فارسی و انگلیسی انتخاب شدند تا پوشش جامعی از ادبیات فراهم آید. این کلیدواژه‌ها در جدول ۱ به تفصیل آمده‌اند تا شفافیت فرآیند جستجو حفظ شود.

جدول ۱ کلیدواژه‌های جستجو

«هوش مصنوعی مولد»، «نگارش دانشگاهی»، «گفتگوی کلامی»، «تحقیق»، «مدل‌های زبان بزرگ»، «آموزش عالی»، «اخلاق هوش مصنوعی»، «نگارش علمی»، «صداقت دانشگاهی» و «هوش مصنوعی»	کلیدواژه‌های فارسی
"Generative AI" AND "Academic Writing" ، "ChatGPT" AND "Research" ، "Large Language Models" AND "Higher Education" ، "AI Ethics" AND "Scientific Writing" و "Academic Integrity" AND "Artificial Intelligence".	کلیدواژه‌های انگلیسی

معیارهای انتخاب منابع

معیار انتخاب منابع، بر پایه ارتباط مستقیم با موضوع، انتشار در مقالات علمی داوری شده در بازه زمانی ۲۰۱۹ تا ۲۰۲۴ است. منابع غیرعلمی، مقالات فاقد ارتباط مستقیم، یادداشت‌ها و گزارش‌های غیرپژوهشی از فرآیند پژوهش خارج شدند. در نهایت، با توجه به ارتباط مستقیم موضوع و میزان اعتبار مقالات، ۲۶ مقاله معتبر انتخاب شدند. در این پژوهش ارزیابی رسمی کیفیت روش شناختی مقالات انجام نشده و انتخاب منابع بر اساس مقالات چاپ شده در مجلات علمی پژوهشی معتبر و میزان ارتباط موضوعی صورت گرفته است. فرآیند انتخاب مطالعات بر اساس راهنمای پریزما انجام شد که در شکل ۱ آمده است. این فلوچارت از شناسایی اولیه ۵۲ مدرک آغاز شد، سپس با حذف مدارک تکراری به ۴۴ مدرک رسید. پس از غربالگری عنوان و چکیده، ۹ مدرک حذف شدند (به دلیل غیرعلمی بودن، نتیجه‌گیری نامناسب یا نامرتب بودن با موضوع) و ۳۵ بررسی گردید. در مرحله مطالعه کامل متن، ۹ مدرک دیگر به دلایل عدم دسترسی به متن کامل (۵ مورد)، مربوط بودن به دوره دبستان (۲ مورد) و عدم ارتباط مستقیم با پژوهش و نگارش دانشگاهی (۲ مورد) حذف شدند. در نهایت، ۲۶ مقاله برای تحلیل نهایی انتخاب شد.



شکل ۱ جریان نمای فرآیند انتخاب منابع پژوهشی

شیوه تحلیل داده‌ها

تحلیل داده‌ها و فرآیند کدگذاری و استخراج مضامین

تحلیل داده‌ها در این پژوهش به صورت کیفی و با استفاده از روش تحلیل مضمون انجام شد. بدین منظور، مقالات منتخب به عنوان واحدهای تحلیل در نظر گرفته شدند و پس از مطالعه عمیق و چندباره آن‌ها، فرآیند استخراج مضامین در چهار مرحله نظام‌مند صورت گرفت:

مرحله اول (کدگذاری اولیه): در این مرحله هر یک از ۲۶ منبع منتخب به طور مستقل، مطالعه شد و بخش‌هایی که مستقیماً به نقش هوش مصنوعی در پژوهش و نگارش دانشگاهی مرتبط بودند، برجسته‌سازی گردیدند. سپس از این بخش‌ها، کدهای اولیه‌ای مانند «افزایش سرعت نوشتار»، «بهبود کیفیت زبانی»، «پردازش سریع داده‌ها»، «سامان‌دهی متن»، «تهدید اصالت علمی»، «کاهش خطاهای زبانی» و «مسئولیت اخلاقی» استخراج شدند.

مرحله دوم، براساس کدهای اولیه استخراج شده: ۱۱ کد محوری مانند «بهبود کیفیت نگارش و ساختار متون علمی»، «تسهیل دسترسی به منابع و ابزارهای پژوهشی»، «مسئله مالکیت فکری و حق مؤلف» و «وابستگی بیش از حد به ابزارهای هوشمند» از کدهای اولیه به دست آمد.

مرحله سوم (دسته‌بندی کدهای محوری) و تشکیل مضامین اصلی: در این مرحله، کدهای مشابه و مرتبط در سه محور اصلی دسته‌بندی شدند: الف) فرصت‌های کاربرد هوش مصنوعی (شامل ۳ کد مرتبط با افزایش بهره‌وری، کیفیت نگارش و دسترسی به منابع)، ب) چالش‌ها و محدودیت‌ها (شامل ۴ کد مرتبط با اصالت علمی، تفکر انتقادی، وابستگی و دقت الگوریتم‌ها) و ج) ملاحظات اخلاقی و حقوقی (شامل ۴ کد مرتبط با مالکیت فکری، شفافیت، مسئولیت‌پذیری و عدالت علمی).

مرحله چهارم (تحلیل تطبیقی مضامین): در این مرحله با تحلیل تطبیقی مضامین استخراج‌شده، الگوهای مشترک و تضادهای موجود در ادبیات پژوهش شناسایی شدند که حاصل آن دسته‌بندی نگرش‌های حاکم بر منابع به سه الگوی اصلی و تبیین چهار تضاد عمده در دیدگاه‌ها بود.

اعتبار و پایایی پژوهش

برای تضمین کیفیت، عینی بودن و کاهش سلیقه شخصی در فرآیند تحلیل مضمون، پایایی کدگذاری‌ها به روش «توافق بین دو کدگذار» تأمین شد. بدین صورت که یک پژوهشگر مستقل به عنوان کدگذار دوم، تعداد ۱۰ مقاله از منابع نهایی (حدود ۴۰ درصد کل داده‌ها) را به طور مستقل کدگذاری و مضمون‌یابی کرد. میزان شاخص توافق محاسباتی بین دو کدگذار برابر با ۸۷ درصد به دست آمد که بالاتر از حد آستانه استاندارد بوده و پایایی فرآیند تحلیل را تأیید می‌کند. در موارد محدود اختلاف نیز، کدهای استخراج شده در جلسات مشترک بازبینی و با اجماع نظر نهایی، تثبیت شدند.

یافته‌ها و تحلیل ادبیات پژوهش

بررسی ادبیات پژوهش نشان می‌دهد که هوش مصنوعی فرصت‌های متعددی برای تحول پژوهش و نگارش دانشگاهی فراهم می‌کند. این فرصت‌ها در جدول ۲ خلاصه شده‌اند و هر فرصت با توضیح مختصر و منابع مرتبط توصیف شده‌است. برای مثال، افزایش بهره‌وری و تسریع فرایند پژوهش از طریق ابزارهای هوش مصنوعی مولد مانند ChatGPT امکان‌پذیر است، که پردازش زبان طبیعی و یادگیری عمیق را برای تحلیل سریع داده‌ها به کار می‌گیرد و دسترسی به اطلاعات را دموکراتیک می‌سازد. بهبود کیفیت نگارش و ساختار متون علمی نیز با کاهش بار شناختی و تمرکز بر تحلیل انتقادی محقق می‌شود، در حالی که تسهیل دسترسی به منابع و ابزارهای پژوهشی، همکاری بین‌رشته‌ای را تقویت می‌کند.

فرصت‌های کاربرد هوش مصنوعی در پژوهش و نگارش دانشگاهی

بر اساس تحلیل کیفی منابع، فرصت‌های کاربرد هوش مصنوعی در پژوهش دانشگاهی در جدول ۲ خلاصه شده‌است.

جدول ۲ تلفیق کدگذاری، دسته‌بندی محوری و مضامین مرتبط با فرصت‌های کاربرد هوش مصنوعی در پژوهش و نگارش دانشگاهی

مضمون اصلی	کدهای محوری	کدهای اولیه	منابع	نتایج کلیدی
فرصت‌های کاربرد هوش مصنوعی در پژوهش و نگارش دانشگاهی	افزایش بهره‌وری و تسریع فرایند پژوهش	افزایش سرعت نگارش، پردازش سریع تولید ایده و فرضیه داده‌ها	Mabirizi et al. (2025), Shahbazi et al. (2025), Hamoda et al. (2025), Doskaliuk et al. (2025), Wang et al. (2025), Cheng et al. (2025), Ghotbi (2023), El Hani et al. (2025), Dinçer (2024)	ابزارهای مبتنی بر مدل‌های زبانی بزرگ موجب تسریع تحلیل داده‌ها، تسهیل نگارش علمی و افزایش کارایی پژوهشگران شده‌اند. همچنین قابلیت تحلیل همزمان حجم وسیعی از مقالات و استخراج الگوهای علمی را فراهم می‌کنند.
	بهبود کیفیت نگارش و ساختار متون علمی	نگارشی، سازمان‌دهی متن، کاهش خطاهای بهبود کیفیت زبانی،	Harmawan et al. (2023), Ihekweazu et al. (2023), Afifah (2024), Chan et al. (2023), Steiger (2024), El Hani et al. (2025), Dinçer (2024)	یافته‌ها نشان داد ابزارهای هوش مصنوعی موجب بهبود انسجام متن، حذف موانع زبانی، ارائه بازخورد فوری و افزایش کیفیت نگارش دانشگاهی شده‌اند.
	تسهیل دسترسی به منابع و ابزارهای پژوهشی	دسترسی سریع به منابع، ادیت، تحلیل	Kobrossy et al. (2025), Hamoda et al. (2025), Doskaliuk et al. (2025), Wang et al. (2025), Ghotbi (2023), Carobene et al. (2024) El Hani et al. (2025), Dinçer (2024)	هوش مصنوعی امکان جست‌وجوی هوشمند منابع، طراحی پژوهش، تحلیل کلان‌داده‌ها و تسهیل همکاری علمی میان رشته‌های مختلف را فراهم ساخته‌است.

بر اساس جدول (۲) تحلیل تلفیقی مطالعات نشان می‌دهد که بخش عمده ادبیات، هوش مصنوعی را ابزاری توانمندساز در پژوهش دانشگاهی معرفی می‌کند و بیشترین فراوانی کدهای استخراج‌شده مربوط به «افزایش بهره‌وری و تسریع فرایند پژوهش»، «بهبود کیفیت نگارش علمی و متون علمی» و «تسهیل دسترسی به منابع و ابزارهای پژوهشی» بود که نشان‌دهنده غلبه رویکرد فرصت‌محور در مطالعات اخیر است. در ادامه، هر یک از این محورها جداگانه تحلیل می‌شود.

افزایش بهره‌وری و تسریع فرایند پژوهش

شواهد نشان می‌دهد که علاوه بر افزایش صرف سرعت و حجم تولید متن، هوش مصنوعی مولد، موجب تغییر ماهیت فرایند پژوهش شده است؛ به گونه‌ای که پژوهشگران می‌توانند تمرکز خود را از فعالیت‌های تکراری به تحلیل مفهومی، تفسیر نتایج و طراحی پرسش‌های نوآورانه معطوف کنند (Mabirizi et al., 2025; Shahbazi et al., 2025; Hamoda et al., 2025; Doskaliuk et al., 2025; Wang et al., 2025; Cheng et al., 2025; Ghotbi, 2023; El Hani et al., 2025; Dinçer, 2024).

بهبود کیفیت نگارش و ساختار متون علمی

هوش مصنوعی مولد، بر اساس مرور مطالعات، با ابزارهایی مانند مدل‌های زبانی بزرگ، وظایف نوشتاری فشرده (مانند بررسی مقالات، گزارش‌های آزمایشگاهی و پژوهش تجربی) را سازماندهی و ساده‌سازی می‌کند، بار شناختی را کاهش و به دانشجویان اجازه می‌دهد، به جای جنبه‌های فنی، بر تحلیل انتقادی و تفسیر تمرکز کنند (Harmawan et al., 2023; Ihekweazu et al., 2023; Afifah, 2024; Chan et al., 2023).

این ابزارها با ارائه بازخورد شخصی‌سازی شده، بهبود مواد درسی، تحلیل جذاب، تحلیل خودکار داده‌ها و وظایف تکراری، تحلیل داده پیشرفته و تقویت همکاری بین‌رشته‌ای، کیفیت نگارش و پژوهش را ارتقا می‌بخشند و عملیات کتابخانه‌های دانشگاهی را کارآمدتر می‌سازند، هرچند نگرانی‌های اخلاقی و کم‌ارزش‌گذاری مهارت‌های نوشتاری انسانی را نیز مطرح می‌کنند.

تسهیل دسترسی به منابع و ابزارهای پژوهشی

بر اساس مرور مطالعات، هوش مصنوعی تأثیر معناداری بر ارتباطات علمی و نوشتار دانشگاهی داشته و فرصت‌ها و چالش‌های ادغام آن در پژوهش‌های مرتبط با ارجاع نویسندگی و مالکیت معنوی را آشکار ساخته است. بر اساس شواهد که در دهه اخیر، کاربردهای هوش مصنوعی، تحولات گسترده‌ای در پژوهش و انتشارات علمی ایجاد و با تلفیق هم‌زمان نوآوری و کارایی، ضرورت حفظ یکپارچگی علمی را برجسته کرده است (Kobrossy et al., 2025; Hamoda et al., 2025; Ghotbi, 2023).

پیشرفت سریع هوش مصنوعی، حوزه‌هایی مانند انتشار دانشگاهی، داوری همتا و فرایند نگارش مقالات علمی را متحول ساخته و ابزارهای مبتنی بر مدل‌های زبانی بزرگ،

امکان ساده‌سازی وظایفی را فراهم کرده‌اند که پیش‌تر توسط ویراستاران و داوران انسانی انجام می‌شد. در این چارچوب، هوش مصنوعی مولد می‌تواند با تولید پیش‌نویس‌های ساختاریافته و تحلیل خودکار داده‌ها و وظایف تکراری، به افزایش بهره‌وری، بهبود کیفیت پژوهش و تقویت همکاری‌های بین‌رشته‌ای، به‌ویژه در مطالعات داده‌محور، منجر شود (Dorskaliuk et al., 2025; Wang et al., 2025; Carobene et al., 2024; El Hani et al., 2025; Dinçer, 2024).

چالش‌ها و محدودیت‌های کاربرد هوش مصنوعی در پژوهش و نگارش دانشگاهی
جدول ۳ نشان‌دهنده چالش‌ها و محدودیت‌های شناسایی شده در مطالعات مورد بررسی است.

جدول ۳ تلفیق کدگذاری، دسته‌بندی محوری و مضامین مرتبط با چالش‌ها و محدودیت‌های کاربرد هوش مصنوعی در پژوهش و نگارش دانشگاهی

مضمون اصلی	کدهای محوری	کدهای اولیه	منابع	نتایج کلیدی
چالش‌ها و محدودیت‌های کاربرد هوش مصنوعی در پژوهش و نگارش دانشگاهی	تهدید اصالت علمی و افزایش خطر سرقت ادبی	سرقت ادبی، تهدید صالت علمی، سوگیری الگوریتمی، شکاف دیجیتال	Sern et al. (2024), Ihekweazu et al. (2023), Chan et al. (2023), Cheng et al. (2025), Ateriya et al. (2025), Ghotbi (2023), Carobene et al. (2024), Lund et al. (2023), Ersöz and Engin (2024), El Hani et al. (2025), Ugoala (2025), Chekhratova and Pohorielova (2024), Dinçer (2024), Stahl et al. (2023)	هوش مصنوعی مولد ممکن است اصالت علمی پژوهش‌ها را تهدید کند و احتمال سرقت ادبی و سوگیری علمی افزایش یابد. شکاف دیجیتالی و نابرابری در دسترسی به فناوری‌ها، تهدید عدالت علمی را تشدید می‌کند.

ادامه جدول ۳ تلفیق کدگذاری، دسته‌بندی محوری و مضامین مرتبط با چالش‌ها و محدودیت‌های کاربرد هوش مصنوعی در پژوهش و نگارش دانشگاهی

مضمون اصلی	کدهای محوری	کدهای اولیه	منابع	نتایج کلیدی
چالش‌ها و محدودیت‌های کاربرد هوش مصنوعی در پژوهش و نگارش دانشگاهی	تضعیف تفکر انتقادی و خلاقیت پژوهشگر	کم‌ارزش‌سازی مهارت‌های نوشتاری، وابستگی روانی به ابزار	Sern et al. (2024), Chan et al. (2023), Steiger (2024), El Hani et al. (2025), Ugoala (2025), Dinçer (2024)	برخی دانشجویان و پژوهشگران ممکن است به هوش مصنوعی بیش از حد تکیه کنند و مهارت‌های خلاقانه و انتقادی خود را کم‌ارزش بدانند.
	وابستگی بیش از حد به ابزارهای هوشمند	وابستگی، تکنولوژیک، کاهش استقلال پژوهشی، نابرابری دسترسی	Afifah (2024), Doskaliuk et al. (2025), Wang et al. (2025), Ateriya et al. (2025), El Hani et al. (2025), Ugoala (2025), Dinçer (2024)	وابستگی بیش از حد به ابزارهای هوشمند می‌تواند استقلال پژوهشی را کاهش دهد و نابرابری‌های دسترسی به منابع علمی را حفظ کند.
	محدودیت دقت، خطا و قابلیت اعتماد الگوریتم‌ها	خطاهای الگوریتمی، اطلاعات نادرست، قابلیت اعتماد پایین	Chan et al. (2023), Hamoda et al. (2025), Wang et al. (2025), Cheng et al. (2025), Ghotbi (2023), Carobene et al. (2024), Lund et al. (2023), El Hani et al. (2025), Ugoala (2025), Dinçer (2024)	اطلاعات ارائه‌شده توسط مدل‌های هوش مصنوعی ممکن است نادرست یا ناقص باشند و در حوزه‌هایی مانند پزشکی یا مهندسی پیامدهای جدی ایجاد کند؛ اعتماد کامل به ابزار بدون اعتبارسنجی مشکل‌ساز است.

جدول (۳)، چهار چالش اصلی استفاده از هوش مصنوعی در پژوهش دانشگاهی را نشان می‌دهد: تهدید به اصالت علمی، تضعیف تفکر انتقادی، وابستگی بیش‌ازحد به ابزارهای هوشمند و محدودیت دقت الگوریتم‌ها. برای هر چالش، کدهای اولیه مرتبط، مطالعات پشتیبان، روش پژوهش و نتایج کلیدی ارائه شده‌است تا ارتباط میان فرآیند کدگذاری، کدهای محوری و یافته‌های تحلیلی روشن شود. این جدول نشان می‌دهد که چالش‌ها غالباً ناشی از تعامل میان محدودیت‌های فنی، مهارت‌های پژوهشی و ملاحظات اخلاقی هستند و توجه به آن‌ها برای استفاده مسئولانه از هوش مصنوعی ضروری است. در ادامه، هر یک از این محورها تحلیل می‌شود.

تهدید اصالت علمی و افزایش خطر سرقت ادبی

مرور مطالعات نشان می‌دهد که ظهور هوش مصنوعی مولد، در کنار افزایش کارایی، نگرانی‌هایی جدی درباره تضعیف مهارت‌های نوشتاری دانشجویان، سرقت ادبی، تولید اطلاعات نادرست و ارجاعات جعلی ایجاد کرده‌است. اتکای بیش از حد به این ابزارها می‌تواند یکپارچگی علمی، دقت محتوای پژوهشی و اعتبار دست‌نوشته‌های علمی را به‌ویژه در حوزه‌های حساس مانند پزشکی و مهندسی به خطر اندازد و چالش‌هایی بنیادین برای مفید بودن و اعتمادپذیری پژوهش دانشگاهی ایجاد کند (Harmawan et al., 2023; Ihekweazu et al., 2023; Chan et al., 2023; Cheng et al., 2025).

گسترش ادغام هوش مصنوعی در پژوهش و انتشار علمی، ملاحظات اخلاقی گسترده‌تری نظیر مالکیت فکری، اصالت نویسنده‌گی، سوگیری الگوریتمی، حریم خصوصی داده‌ها و وابستگی بیش از حد به اتوماسیون مطرح شده‌است. مطالعات تأکید می‌کنند که هوش مصنوعی نقشی دوگانه دارد: از یک‌سو ابزاری برای افزایش بهره‌وری، کیفیت و کارایی پژوهش محسوب می‌شود و از سوی دیگر چالشی اخلاقی است که مستلزم تنظیم سیاست‌ها، آموزش نهادی و حفظ تعادل میان قابلیت‌های فناورانه و پرورش تفکر انتقادی و خلاقیت انسانی است (Ghotbi, 2023; Carobene et al., 2024; Lund et al., 2023; Ersöz & Engin, 2024; El Hani et al., 2025; Ugoala, 2025; Chekhratova & Pohorielova, 2024; Dinçer, 2024).

تضعیف تفکر انتقادی و خلاقیت پژوهشگر

برخلاف چالش‌های مرتبط با اصالت و اعتبار علمی که بیشتر به نتیجه پژوهش مربوط می‌شوند، تضعیف تفکر انتقادی، ناظر بر فرایند یادگیری و شکل‌گیری هویت علمی

پژوهشگر است. مرور مطالعات نشان می‌دهد که گسترش هوش مصنوعی مولد، برخی دانشجویان و پژوهشگران را به کم‌اهمیت دانستن ضرورت توسعه مهارت‌های نوشتاری و فکری سوق داده‌است، با این تصور که فناوری می‌تواند جایگزین توانمندی‌های تحلیلی و خلاقانه آنان شود. این وابستگی فزاینده به ابزارهای هوش مصنوعی، در کنار مسائلی نظیر سوگیری الگوریتمی، ریسک‌های حریم خصوصی داده و اتوماسیون بیش از حد، می‌تواند تفکر انتقادی، قضاوت انسانی و اصالت علمی را تضعیف کند (Harmawan et al., 2023; Chan et al., 2023; Steiger, 2024).

علاوه بر این، نابرابری در دسترسی به حمایت نهادی و آموزش مناسب، امکان بهره‌برداری عادلانه از این فناوری‌ها را محدود کرده و شکاف‌های موجود در جامعه علمی را تشدید می‌کند. مطالعات همچنین بر نگرانی‌های مرتبط با حفظ نویسندگی، شخصیت منحصر به فرد آثار آکادمیک، یکپارچگی علمی و قابلیت اعتماد به محتوای تولیدشده با هوش مصنوعی تأکید دارند و بر لزوم توجه جدی به ملاحظات اخلاقی در پذیرش این ابزارها در نوشتار علمی تأکید می‌کنند (El Hani et al., 2025; Ugoala, 2025; Dinçer, 2024).

وابستگی بیش از حد به ابزارهای هوشمند

مرور مطالعات نشان می‌دهد که اگرچه ابزارهای هوش مصنوعی با افزایش کارایی، دقت و تسهیل فرایندهایی مانند نگارش، بررسی هم‌تا و تشخیص سرقت ادبی، فرصت‌های مهمی برای پژوهش دانشگاهی فراهم کرده‌اند، اما وابستگی بیش از حد به این ابزارها نگرانی‌های اخلاقی و روش‌شناختی قابل توجهی ایجاد کرده‌است. از جمله این نگرانی‌ها می‌توان به تضعیف اصالت نوشتار، کاهش نقش قضاوت انسانی، سوگیری الگوریتمی و ریسک‌های مرتبط با حریم خصوصی داده‌ها، اشاره کرد (Afifah, 2024; Doskaliuk et al., 2025; Chan et al., 2023; Wang et al., 2025). علاوه بر این، مطالعات تأکید می‌کنند که وابستگی فزاینده به هوش مصنوعی می‌تواند نابرابری‌های موجود در دسترسی به منابع و حمایت نهادی را تشدید کرده و برخی پژوهشگران را از بهره‌برداری مؤثر از این فناوری‌ها بازدارد. در این راستا، نگرانی‌هایی درباره حفظ اصالت آثار آکادمیک، یکپارچگی علمی و قابلیت اعتماد به محتوای تولیدشده با هوش مصنوعی مطرح شده که ضرورت توجه به ملاحظات اخلاقی در پذیرش این ابزارها را برجسته می‌سازد (Ateriya et al., 2025; El Hani et al., 2025; Ugoala, 2025; Dinçer, 2024).

محدودیت دقت، خطا و قابلیت اعتماد الگوریتم‌ها

مرور مطالعات نشان می‌دهد با وجود افزایش کارایی هوش مصنوعی در نگارش و تحلیل پژوهش‌های علمی، محدودیت‌های مربوط به دقت، خطاهای محتوایی و قابلیت اعتماد الگوریتم‌ها، چالش‌های جدی برای یکپارچگی دانشگاهی است. پژوهش‌ها بر ضرورت تقویت تفکر انتقادی پژوهشگران و حفظ مسئولیت کامل آنان در قبال اصالت، دقت و مرتبط بودن محتوای علمی تأکید دارند، به‌ویژه با توجه به خطر تولید اطلاعات نادرست، سوگیری الگوریتمی و نقض حریم خصوصی (Guleria et al., 2023; Hamoda et al., 2025; Wang et al., 2025; Cheng et al., 2025). همچنین، توسعه و استفاده گسترده از مدل‌های زبانی بزرگ، مانند فناوری‌های زیربنایی ChatGPT، بدون چارچوب‌های اخلاقی شفاف، می‌تواند زمینه‌ساز سوء استفاده و تضعیف قضاوت انسانی شود. ازاین‌رو، بر لزوم ایجاد تعادل میان بهره‌گیری از قابلیت‌های هوش مصنوعی و پرورش استدلال مستقل، خلاقیت پژوهشی و هدایت مسئولانه تحقیق و توسعه این فناوری، به‌ویژه برای پژوهشگران تازه کار، تأکید شده است (Ghotbi, 2023; Carobene et al., 2024; Lund et al., 2023; El Hani et al., 2025; Ugoala, 2025).

ملاحظات اخلاقی و حقوقی کاربرد هوش مصنوعی در پژوهش و نگارش دانشگاهی

در جدول ۴ خلاصه‌ای از ملاحظات اخلاقی و حقوقی دسته‌بندی شده است.

جدول ۴ تلفیق کدگذاری، دسته‌بندی محوری و مضامین مرتبط با ملاحظات اخلاقی و حقوقی کاربرد هوش مصنوعی در پژوهش دانشگاهی

مضمون اصلی	کدهای محوری	کدهای اولیه	منابع	نتایج کلیدی
ملاحظات اخلاقی و حقوقی کاربرد هوش مصنوعی در پژوهش دانشگاهی	مسئله مالکیت فکری و حق مؤلف	انهم در نویسندگی، مالکیت فکری، حق مؤلف	Bjelobaba et al. (2024); Kobrossy et al. (2025); Ihekweazu et al. (2024); Shahbazi et al. (2025); Afifah (2024); Ugwu et al. (2024); Wang et al. (2025); Ateriya et al. (2025); Ghotbi (2023); Carobene et al. (2024); Lund et al. (2023); Ersöz & Engin (2024); El Hani et al. (2025); Ugoala (2025); Chekhratova & Pohorielova (2024); Dinçer (2024); Stahl et al. (2023)	مطالعات نشان می‌دهند که استفاده از هوش مصنوعی، مفهوم سنتی نویسندگی علمی را پیچیده کرده و پرسش‌هایی درباره مالکیت فکری، سهم واقعی نویسنده و اعتبار علمی آثار ایجاد کرده است.
	ضرورت شفافیت در استفاده از هوش مصنوعی	شفافیت، افشای استفاده از هوش مصنوعی، قابلیت ردیابی	Bjelobaba et al. (2024); Eacersall et al. (2025); Ihekweazu et al. (2023); Ugwu et al. (2024); Steiger (2024); Chan et al. (2023); Ghotbi (2023); Carobene et al. (2024); Lund et al. (2023); Ersöz & Engin (2024); El Hani et al. (2025); Ugoala (2025); Dinçer (2024)	پژوهش‌ها تأکید می‌کنند که استفاده از هوش مصنوعی در تولید متون علمی باید به صورت شفاف گزارش شود تا اعتماد علمی، قابلیت ارزیابی و اصالت پژوهش حفظ گردد.
	مسئولیت‌پذیری علمی نویسندگان و پژوهشگران	مسئولیت اخلاقی، پاسخگویی علمی، نظارت انسانی	Eacersall et al. (2025); Hamoda et al. (2025); Doskaliuk et al. (2025); Wang et al. (2025); Cheng et al. (2025); Ghotbi (2023); Carobene et al. (2024); Lund et al. (2023); Ersöz & Engin (2024); El Hani et al. (2025); Ugoala (2025); Dinçer (2024)	نتایج نشان می‌دهد که مسئولیت نهایی صحت، اصالت و پیامدهای علمی آثار همچنان بر عهده پژوهشگران انسانی است و استفاده مسئولانه از هوش مصنوعی نیازمند نظارت و ارزیابی مستمر می‌باشد.
	سوگیری الگوریتمی و عدالت علمی	سوگیری الگوریتمی، عدالت علمی، شکاف دیجیتالی	Mabirizi et al. (2025); Bjelobaba et al. (2024); Ihekweazu et al. (2023); Chan et al. (2023); Ghotbi (2023); Carobene et al. (2024); El Hani et al. (2025); Ugoala (2025); Dinçer (2024)	مطالعات نشان می‌دهند که سوگیری داده‌ها و نابرابری در دسترسی به فناوری‌های پیشرفته می‌تواند عدالت پژوهشی را تهدید کند و شکاف علمی میان کشورها و پژوهشگران را افزایش دهد.

تحلیل تلفیقی مطالعات در جدول ۴ نشان می‌دهد که ملاحظات اخلاقی و حقوقی هوش مصنوعی، بخش جدایی‌ناپذیر کاربرد آن در پژوهش دانشگاهی محسوب می‌شود. چهار مضمون محوری مرتبط با ملاحظات اخلاقی و حقوقی هوش مصنوعی در پژوهش و نگارش دانشگاهی عبارتند از: «مالکیت فکری و حق مؤلف»، «شفافیت در استفاده از هوش مصنوعی»، «مسئولیت‌پذیری علمی نویسندگان و پژوهشگران» و «سوگیری الگوریتمی و عدالت علمی». در ادامه، هر یک از این محورها به صورت تحلیل می‌شود.

مسئله مالکیت فکری و حق مؤلف در پژوهش‌های مبتنی بر هوش مصنوعی مولد

مرور مطالعات نشان می‌دهد که پیشرفت سریع هوش مصنوعی مولد، به ویژه مدل‌های زبانی بزرگ مانند ChatGPT و GPT-4، ظرفیت‌هایی برای تحول در پژوهش‌ها فراهم کرده‌است. این فناوری‌ها با افزایش کارایی، بهبود کیفیت نوشتار، تسهیل تحلیل و ترکیب دانش، نقش «کمک فکری» دارند. با این حال، هم‌زمان مواردی نظیر سرقت ادبی، تولید داده‌های جعلی و وابستگی بیش از حد پژوهشگران به هوش مصنوعی مطرح شده‌است که می‌تواند اصالت و استقلال فکری پژوهش را تهدید کند (Mabirizi et al., 2025; Kobrossy et al., 2025; Carobene et al., 2024).

یکی از مهم‌ترین چالش‌های اخلاقی در ادبیات پژوهش، نقض حقوق مالکیت فکری و ابهام در نوشتار است. اساس تولید متن در گذشته، بر پایه «مشارکت فکری معنادار» بنا بود، اما ورود هوش مصنوعی به این فرآیند، مرز میان ابزار و نویسنده را مخدوش کرد. این مسئله به ویژه در زمینه انتساب نویسندگی، مسئولیت علمی و حفظ هویت منحصربه‌فرد آثار آکادمیک چالش‌برانگیز شده‌است (Ateriya et al., 2025; Ugoala, 2025; Lund et al., 2023).

مطالعات مختلف بر مجموعه‌ای از نگرانی‌های اخلاقی مشترک تأکید دارند که شامل عدم شفافیت الگوریتمی، جانبداری، سانسور، نقض حریم خصوصی، تولید اطلاعات نادرست و داده‌های ساختگی است. این چالش‌ها به ویژه در نوشتار علمی اهمیت بیشتری می‌یابند، زیرا قابلیت اعتماد منابع و صحت داده‌ها از ارکان اصلی یکپارچگی آکادمیک است (Bjelobaba et al., 2024; Dinçer, 2024; Chekhratova & Pohorielova, 2024). پاسخ به این چالش‌ها، برخی پژوهش‌ها چارچوب‌های اخلاقی برای استفاده مسئولانه از هوش مصنوعی مولد پیشنهاد داده‌اند. این چارچوب‌ها بر اصولی مانند شفافیت،

انسانی سازی تصمیم گیری، فراگیری، همکاری انسان و ماشین، ارزیابی مستمر و یادگیری مداوم تأکید دارند و استفاده از هوش مصنوعی را نه جایگزین، بلکه مکمل قضاوت و خلاقیت انسانی می دانند (Eacersall et al., 2025; Stahl et al., 2023). یافته ها همچنین نشان می دهد که نگرش پژوهشگران نسبت به هوش مصنوعی یکدست نیست. دانشجویان تصیلات تکمیلی، بیش از دانشجویان کارشناسی بر کیفیت محتوا و دقت علمی تأکید دارند، در حالی که دانشجویان کارشناسی سرعت و سهولت استفاده از ابزارهای هوش مصنوعی را ترجیح می دهند. این تفاوت نگرش می تواند بر نحوه استفاده اخلاقی یا غیراخلاقی از این فناوری ها تأثیر گذار باشد (Shahbazi et al., 2025; Afifah, 2024).

بنابراین، استفاده گسترده و کنترل نشده از هوش مصنوعی در پژوهش و انتشار علمی، می تواند به تضعیف تفکر انتقادی، افزایش نابرابری های نهادی و تشدید شکاف دانشی منجر شود. از این رو، تأکید شده است که تحقیق و توسعه هوش مصنوعی باید هدفمند و در راستای منافع علمی و اجتماعی هدایت شود و از زمینه های سوء استفاده یا کاربردهای غیراخلاقی آن اجتناب شود (Ghotbi, 2023; El Hani et al., 2025; Ersöz & Engin, 2024).

ضرورت شفافیت در استفاده از هوش مصنوعی در پژوهش و آموزش

مرور مطالعات نشان می دهد که استفاده از هوش مصنوعی مولد در پژوهش و آموزش مستلزم رویکردی محتاطانه، آگاهانه و شفاف است. با توجه به ماهیت پویا و در حال تحول این فناوری ها، ارزیابی مستمر پیامدهای اخلاقی، علمی و آموزشی آن ها ضروری است. بر اساس پژوهش ها، در صورت به کارگیری مسئولانه، هوش مصنوعی مولد می تواند بهره وری پژوهشگران را افزایش دهد، مشروط بر آنکه پابندی به استانداردهای اخلاقی و صداقت علمی حفظ شود (Bjelobaba et al., 2024; Eacersall et al., 2025; Steiger, 2024). بخش قابل توجهی از ادبیات پژوهش به بررسی فرصت ها و مخاطرات استفاده از هوش مصنوعی در آموزش و نوشتار پژوهشی پرداخته است. در حالی که این ابزارها می توانند فرایندهایی مانند تولید متن، ویرایش، مدیریت ارجاعات و تشخیص پلاجیاریسم را تسهیل کنند، هم زمان کاهش اصالت آثار علمی و تضعیف اعتماد به منابع تولید شده توسط هوش مصنوعی را به همراه دارند. از این رو، شناسایی و پیشگیری از سوء استفاده های بالقوه، یکی از چالش های کلیدی است (Ihekweazu et al., 2023; Ugwu et al., 2024; Dinçer, 2024; Ugoala, 2025).

مطالعات همچنین بر ضرورت توسعه مقررات و سیاست‌های نهادی شفاف برای مواجهه با نگرانی‌های اخلاقی و حریم خصوصی در استفاده از هوش مصنوعی مولد تأکید می‌کنند. نبود چارچوب‌های مشخص می‌تواند زمینه‌ساز استفاده غیراخلاقی از این فناوری‌ها توسط نهادهای علمی و پژوهشی شود. از این رو، هدایت تحقیق و توسعه هوش مصنوعی به سمت منافع بالقوه علمی و اجتماعی و پرهیز از حوزه‌های مستعد سوءاستفاده، یک ضرورت اخلاقی است (Chan et al., 2023; Ghotbi, 2023). اگرچه این فناوری‌ها می‌توانند کارایی، اثربخشی و کیفیت مقالات علمی را افزایش دهند، اما اتکای بیش از حد به آن‌ها ممکن است استدلال مستقل، خلاقیت و قضاوت انسانی، به‌ویژه در میان پژوهشگران در مراحل ابتدایی حرفه علمی، را تضعیف کند (Carobene et al., 2024; Lund et al., 2023).

بنابراین، مطالعات کیفی مبتنی بر دیدگاه پژوهشگران علوم اجتماعی نشان می‌دهد که استفاده از هوش مصنوعی در نوشتار آکادمیک نیازمند بازاندیشی عمیق در مسائل اخلاقی بنیادین از جمله شفافیت در استفاده، مالکیت فکری، دقت علمی و حفظ حریم خصوصی است. علاوه بر این، چالش‌هایی مانند جانبداری الگوریتمی، ریسک‌های مرتبط با داده و نابرابری در حمایت نهادی و آموزش، می‌تواند بهره‌برداری ناعادلانه از این فناوری‌ها را تشدید کرده و بر عدالت علمی، اثر منفی بگذارد (Ersöz & Engin, 2024; El Hani et al., 2025).

مسئولیت‌پذیری علمی نویسندگان و پژوهشگران در استفاده از هوش مصنوعی

در حالی که شفافیت بیشتر، ناظر بر سیاست‌های نهادی است، مسئولیت‌پذیری علمی مستقیماً به نقش فعال و آگاهانه نویسندگان در کنترل، ارزیابی و تأیید خروجی‌های هوش مصنوعی بازمی‌گردد. مرور ادبیات نشان می‌دهد که استفاده مسئولانه از هوش مصنوعی مولد، مستلزم تدوین چارچوب‌ها و راهنمای اخلاقی روشن در نهادهای دانشگاهی است تا اطمینان حاصل شود پیشرفت‌های فناورانه به‌صورت فراگیر، شفاف و پاسخ‌گو به کار گرفته می‌شوند. این چارچوب‌ها به پژوهشگران امکان می‌دهند از ظرفیت‌های هوش مصنوعی برای افزایش کارایی و دقت در نوشتار علمی بهره ببرند، با حفظ، مسئولیت علمی، صداقت پژوهشی و پاسخ‌گویی انسانی (Eacersall et al., 2025; Hamoda et al., 2025; Wang et al., 2025).

پژوهش‌های کیفی و مروری نشان می‌دهند که استفاده از هوش مصنوعی در نوشتار و انتشار آکادمیک نیازمند بازاندیشی بنیادین در اصول اخلاقی همچون مالکیت فکری، دقت علمی، شفافیت و حفاظت از حریم خصوصی است. چالش‌هایی نظیر جانبداری الگوریتمی، ریسک‌های داده‌ای، اتکای بیش از حد به اتوماسیون و کاهش قضاوت انسانی می‌توانند یکپارچگی آکادمیک را تضعیف کنند، به‌ویژه در شرایطی که نابرابری در حمایت نهادی و آموزش، دسترسی برابر به این فناوری‌ها را محدود می‌سازد (Ersöz & Engin, 2024; El Hani et al., 2025; Dinçer, 2024; Ugoala, 2025). به طور کلی، ادبیات بر ضرورت هدایت آگاهانه تحقیق و توسعه هوش مصنوعی تأکید دارد تا از کاربردهای غیراخلاقی آن در جامعه علمی جلوگیری شود. اجرای راهبردهای آموزشی و نهادی برای ارتقای سواد اخلاقی، شفاف‌سازی نقش هوش مصنوعی در پژوهش و تقویت پاسخ‌گویی نویسندگان، شرط اساسی برای استفاده پایدار و مسئولانه از این فناوری در نظام علمی تلقی می‌شود (Ihekweazu et al., 2023; Ghotbi, 2023).

سوگیری الگوریتمی و عدالت علمی در پژوهش مبتنی بر هوش مصنوعی

مرور مطالعات نشان می‌دهد که استفاده گسترده از هوش مصنوعی مولد در پژوهش و انتشار علمی، نگرانی‌های جدی درباره سوگیری الگوریتمی، عدالت علمی و نابرابری‌های ساختاری ایجاد کرده است. نابرابری‌های منطقه‌ای و نهادی در دسترسی به ابزارهای پیشرفته هوش مصنوعی می‌تواند شکاف‌های موجود در تولید دانش را تشدید کرده و عدالت پژوهشی جهانی را به خطر اندازد. این وضعیت به‌ویژه برای پژوهشگران مبتدی و کم‌برخوردار برجسته‌تر است (Mabirizi et al., 2025; El Hani et al., 2025).

ادبیات پژوهش، همچنین بر طیفی از نگرانی‌های اخلاقی تأکید دارد که شامل عدم شفافیت الگوریتم‌ها، جانبداری، سانسور، تولید محتوای جعلی یا نادرست، نقض حقوق مالکیت فکری و تهدیدهای مرتبط با حریم خصوصی و امنیت داده است. نیاز ابزارهای هوش مصنوعی به دسترسی گسترده به داده‌های شخصی می‌تواند خطر سوءاستفاده و نقض محرمانگی اطلاعات را افزایش دهد و اعتماد به پژوهش‌های مبتنی بر هوش مصنوعی را تضعیف کند (Bjelobaba et al., 2024; Dinçer, 2024). بر اساس مطالعات، هوش مصنوعی، علی‌رغم نقش بالقوه آن در افزایش کارایی، دقت و کیفیت نوشتار و انتشار علمی، واجد نقشی دوگانه است: از یک سو تسهیل‌گر تولید دانش و از سوی دیگر منبعی از چالش‌های

اخلاقی. اتکای بیش از حد به اتوماسیون می‌تواند تفکر انتقادی، قضاوت انسانی و اصالت علمی را تضعیف کند و پرسش‌هایی اساسی درباره نویسنده‌گی و یکپارچگی آکادمیک مطرح کند (Carobene et al., 2024; Ugoala, 2025).

در نهایت، ادبیات بر ضرورت هدایت آگاهانه تحقیق و توسعه هوش مصنوعی و تقویت سواد اخلاقی پژوهشگران تأکید دارد. پرورش تفکر انتقادی، تدوین سیاست‌های نهادی شفاف و جلوگیری از کاربردهای غیراخلاقی هوش مصنوعی، پیش شرط تحقق عدالت علمی و استفاده مسئولانه از این فناوری در نظام پژوهشی معاصر است (Chan et al., 2023; Ghotbi, 2023). همان‌گونه که در پژوهش حجازی و کرمی آمده‌است، به‌کارگیری فناوری‌های نوین آموزشی زمانی اثربخش و معنادار است که با قضاوت، تصمیم‌گیری و مداخله آگاهانه عامل انسانی همراه باشد، نه به‌عنوان جایگزین استقلال فکری و مسئولیت حرفه‌ای پژوهشگران (حجازی و کرمی، ۱۳۹۳).

نتیجه یافته‌های این مرور نظام‌مند نشان می‌دهد که کاربرد هوش مصنوعی مولد در پژوهش و نگارش دانشگاهی، پدیده‌ای چندبعدی و دوسویه است که هم‌زمان فرصت‌ها و چالش‌های بنیادینی را برای نظام علمی ایجاد می‌کند. از یک‌سو، افزایش بهره‌وری پژوهشی، بهبود کیفیت نگارش، تسهیل دسترسی به منابع و تقویت همکاری‌های علمی به‌عنوان الگوهای غالب در ادبیات شناسایی شدند و از سوی دیگر، تهدید اصالت علمی، تضعیف تفکر انتقادی، وابستگی بیش از حد به ابزارهای هوشمند و محدودیت‌های دقت و اعتمادپذیری الگوریتم‌ها، چالش‌هایی تکرارشونده و فراگیر به شمار می‌روند. افزون بر این، تحلیل ملاحظات اخلاقی و حقوقی نشان داد که مسائلی نظیر مالکیت فکری، شفافیت در استفاده از هوش مصنوعی، مسئولیت‌پذیری علمی و عدالت پژوهشی، نه چالش‌های حاشیه‌ای، بلکه مؤلفه‌های مرکزی در ارزیابی پیامدهای این فناوری هستند. این هم‌زیستی فرصت‌ها و مخاطرات بیانگر آن است که مواجهه با هوش مصنوعی در پژوهش دانشگاهی نه در قالب پذیرش مطلق و نه در قالب طرد کامل، بلکه مستلزم رویکردی متعادل، انتقادی و مبتنی بر شواهد است؛ رویکردی که زمینه را برای تفسیر عمیق‌تر یافته‌ها در پرتو ادبیات پژوهش و ارائه راهکارهای عملی در بخش بحث و نتیجه‌گیری فراهم می‌سازد.

بحث و نتیجه‌گیری

هدف پژوهش حاضر ارائه تحلیلی جامع و متوازن، از نقش هوش مصنوعی مولد در پژوهش و نگارش دانشگاهی و شناسایی فرصت‌ها، چالش‌ها و ملاحظات اخلاقی آن است.

تحلیل مطالعات بررسی شده، نشان می‌دهد که این فناوری، به ویژه در حوزه‌هایی مانند ایده‌پردازی، سازمان‌دهی متن، ویرایش زبانی و دسترسی سریع به منابع علمی، می‌تواند کارایی پژوهشگران را افزایش و بخشی از فشارهای زمانی و فنی پژوهش را کاهش دهد (Mabirizi et al., 2025; Hamoda et al., 2025). در بسیاری از پژوهش‌ها، هوش مصنوعی، ابزاری کمکی معرفی شده که امکان تمرکز پژوهشگران بر تحلیل داده‌ها و تولید دانش جدید را فراهم می‌کند و همزمان به کاهش موانع زبانی و فنی کمک می‌کند.

تحلیل ادبیات نشان می‌دهد که نگرش پژوهشگران به نقش هوش مصنوعی همسو نیست. در زمینه خلاقیت و تفکر انتقادی، برخی مطالعات آن را تقویت‌کننده می‌دانند و معتقدند ابزارهای هوش مصنوعی می‌توانند فرایند ایده‌پردازی و تولید مفاهیم جدید را تسهیل کنند. در مقابل، گروهی معتقدند که اتکای بیش‌ازحد به این ابزارها ممکن است استقلال فکری، مهارت‌های تحلیلی و قضاوت علمی پژوهشگران را کاهش دهد، به‌ویژه در میان دانشجویان و پژوهشگران تازه‌کار (Steiger, 2024; Ugoala, 2025; El Hani et al., 2025).

سرقت ادبی و اصالت علمی نیز در ادبیات پژوهش با دیدگاه‌های متضاد مواجه است. بخشی از مطالعات، آن را تهدیدی جدی برای اعتبار علمی و مسئولیت پژوهشگران می‌دانند، در حالی که برخی دیگر معتقدند با تدوین سیاست‌های شفاف، گزارش‌دهی مسئولانه و نظارت انسانی می‌توان، اثرات منفی آن را مدیریت کرد (Ihekweazu et al., 2024; Ateriya et al., 2025). این تضادها نشان می‌دهد که پذیرش یا رد کامل هوش مصنوعی در پژوهش، کمتر مطرح است و مسأله اصلی چگونگی استفاده مسئولانه و کنترل‌شده از آن است.

تحلیل تطبیقی منابع سه رویکرد غالب را نشان می‌دهد. نخست، رویکرد فرصت‌محور که بر مزایای کاربردی هوش مصنوعی، از جمله افزایش بهره‌وری، تسریع فرایند پژوهش، بهبود کیفیت نگارش و تسهیل دسترسی به منابع علمی تأکید دارد (Mabirizi et al., 2025; Hamoda et al., 2025; Doskaliuk et al., 2025). دوم، رویکرد تهدیدمحور که خطرات بنیادین از جمله تضعیف اصالت علمی، وابستگی بیش‌ازحد به ابزارهای هوشمند، کاهش تفکر انتقادی و سوگیری الگوریتمی را برجسته می‌کند (Ihekweazu et al., 2024; Chan & Hu, 2023; Lund et al., 2023). سوم، رویکرد متعادل که استفاده مسئولانه و مشروط از هوش مصنوعی را پیشنهاد می‌دهد و بر ضرورت شفافیت،

نظارت انسانی و چارچوب‌های اخلاقی تأکید دارد (Ateriya et al., 2025; Kobrossy et al., 2025; Wang et al., 2025).

تضادهای اصلی در ادبیات پژوهش، شامل اختلاف نظر درباره تأثیر هوش مصنوعی بر خلاقیت پژوهشگران، میزان تهدید سرقت ادبی و اولویت‌بندی ملاحظات اخلاقی است. در مقابل، تقریباً تمامی مطالعات بر یک نکته متفق‌اند: حفظ مسئولیت انسانی، شفافیت در استفاده از ابزارهای هوش مصنوعی و تقویت نظارت اخلاقی در فرایند پژوهش. این یافته‌ها نشان می‌دهد که موفقیت کاربرد هوش مصنوعی در پژوهش، نه صرفاً به قابلیت‌های فنی، بلکه به نحوه طراحی، استفاده و سیاست‌گذاری آن بستگی دارد.

جمع‌بندی نشان می‌دهد که هوش مصنوعی مولد ظرفیت بالایی برای تحول در پژوهش و نگارش دانشگاهی دارد و می‌تواند به افزایش سرعت، کارایی و کیفیت تولید علم کمک کند. با این حال، بهره‌گیری مؤثر از آن مستلزم درک محدودیت‌ها و چالش‌های اخلاقی و حقوقی است. نقش هوش مصنوعی باید به‌عنوان «ابزار کمکی» تعریف شود، نه جایگزین قضاوت، خلاقیت و تصمیم‌گیری پژوهشگر. تحقق این هدف نیازمند تدوین سیاست‌های نهادی شفاف، آموزش سواد اخلاقی و دیجیتال، تقویت مهارت‌های تفکر انتقادی و نظارت انسانی مستمر است. با رعایت این چارچوب‌ها، می‌توان هم فرصت‌های پژوهشی را به حداکثر رساند و هم از تضعیف اصالت علمی، اعتماد به دانش و یکپارچگی آکادمیک جلوگیری کرد (Carobene et al., 2024; Mabirizi et al., 2025; Dinçer, 2024; El Hani et al., 2025).

با توجه به ماهیت مرور نظام‌مند این پژوهش، چند محدودیت قابل توجه، شناسایی می‌شود. نخست، دامنه منابع محدود به مطالعات منتشر شده به زبان‌های فارسی و انگلیسی بوده و این احتمال وجود دارد که برخی دیدگاه‌ها و تجربیات مرتبط در سایر بسترهای علمی لحاظ نشده‌باشد. دوم، تنوع روش‌شناسی و کیفیت مطالعات بررسی‌شده متفاوت است و این می‌تواند بر تحلیل و نتیجه‌گیری تأثیرگذار باشد. سوم، فناوری‌های هوش مصنوعی مولد به سرعت در حال پیشرفت هستند و بنابراین یافته‌ها و نتیجه‌گیری‌های این پژوهش ممکن است در آینده نیاز به بازنگری داشته باشند. علاوه بر این، کمبود مطالعات تجربی و میدانی، به‌ویژه در بستر آموزش عالی ایران، محدودیتی در تعمیم نتایج به وضعیت واقعی پژوهشگران و دانشجویان فراهم می‌کند. این محدودیت‌ها نشان می‌دهد که تفسیر یافته‌ها باید با احتیاط و با در نظر گرفتن زمینه پژوهش و ویژگی‌های نظام آموزشی انجام شود و راهنمایی‌هایی که از این مرور به دست آمده‌اند، باید در بستر عملی و با توجه به تغییرات سریع فناوری به کار گرفته شوند.

بر اساس یافته‌های این پژوهش، پیشنهاد می‌شود پژوهشگران در استفاده از ابزارهای هوش مصنوعی رویکردی شفاف و مسئولانه اتخاذ کنند و نحوه و میزان بهره‌گیری از این ابزارها را در فرآیند پژوهش و نگارش مقالات به‌طور صریح اعلام نمایند. این شفافیت می‌تواند به حفظ اصالت علمی، افزایش اعتماد به نتایج پژوهش و جلوگیری از ابهام در مسئولیت نویسنده کمک کند. همچنین، در سطح نهادی، دانشگاه‌ها می‌توانند با طراحی و اجرای دوره‌ها و کارگاه‌های آموزشی، سواد فناورانه و اخلاقی دانشجویان و اعضای هیئت علمی را در زمینه استفاده از هوش مصنوعی ارتقا دهند. علاوه بر این، تدوین راهنماهای دانشگاهی مشخص درباره حدود و شیوه‌های مجاز استفاده از این ابزارها، می‌تواند نقش مؤثری در پیشگیری از سوءاستفاده و تقویت یکپارچگی آکادمیک ایفا کند. با توجه به یافته‌ها و خلأهای شناسایی شده، پژوهش‌های آینده می‌توانند به انجام مطالعات تجربی در زمینه تأثیر استفاده از هوش مصنوعی بر مهارت‌های نوشتاری اعضای هیأت علمی و دانشجویان ایرانی بپردازند. از آنجا که شواهد موجود در این حوزه محدود است، چنین پژوهش‌هایی می‌تواند به درک عمیق‌تر پیامدهای آموزشی و شناختی هوش مصنوعی در بستر آموزش عالی ایران کمک کرده و مبنایی علمی برای سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی آموزشی فراهم آورد. همچنین انجام مطالعات میدانی ترکیبی با استفاده از پرسش‌نامه‌های خودآزمایشی و تحلیل نمونه‌های نوشته‌شده توسط پژوهشگران قبل و بعد از استفاده از ابزارهای هوش مصنوعی می‌تواند به روشن‌سازی تضاد «تقویت یا تضعیف خلاقیت» کمک کند.

منابع فارسی

- شعبانی، زهرا. (۱۳۹۱)، فراتحلیل تحول اخلاقی در تحقیقات انجام شده طی سال‌های ۱۳۶۵-۱۳۸۸، پژوهش و نگارش کتب دانشگاهی، ۱۶ (۲۷)، ۴۲-۸۱.
- کرمی، مرتضی. حجازی، زهرا. (۱۳۹۳)، شناسایی، مقایسه و تحلیل گرایش‌های موضوعی کتاب‌های درسی دانشگاهی رشته تکنولوژی آموزشی در ایران و جهان. پژوهش و نگارش کتب دانشگاهی، شماره ۳۲، ۴۸-۱۹.

Afifah. (2024). Using artificial intelligence (AI) for academic writing: How not to cross the line. In M. Shelley & O. T. Ozturk (Eds.), *Proceedings of the International Conference on Research in Education and Science (ICRES 2024)* (pp. 197-207). ISTES, Antalya, Turkey.

- Ateriya, N., Sonwani, N. S., Thakur, K. S., Kumar, A., & Verma, S. K. (2025). Exploring the ethical landscape of AI in academic writing. *Egyptian Journal of Forensic Sciences*, 15(1), 36.
- Bjelobaba, S., Waddington, L., Perkins, M., Foltýnek, T., Bhattacharyya, S., & Weber-Wulff, D. (2024). Research integrity and genai: A systematic analysis of ethical challenges across research phases. *arXiv preprint arXiv:2412.10134*.
- Carobene, A., Padoan, A., Cabitza, F., Banfi, G., & Plebani, M. (2024). Rising adoption of artificial intelligence in scientific publishing: evaluating the role, risks, and ethical implications in paper drafting and review process. *Clinical Chemistry and Laboratory Medicine (CCLM)*, 62(5), 835-843.
- Chan, C. K. Y., & Hu, W. (2023). Students' voices on generative AI: Perceptions, benefits, and challenges in higher education. *International Journal of Educational Technology in Higher Education*, 20(1), 43. <https://doi.org/10.1186/s41239-023-00411-8>
- Chekhtrava, O., & Pohorielova, T. (2024). *Ethical research in the age of artificial intelligence. Visnyk Skovorodyns'koyi akademiyi molodykh uchenykh: Zbirnyk naukovykh prats*, 2024, 163–170.
- Cheng, A., Calhoun, A., & Reedy, G. (2025). Artificial intelligence-assisted academic writing: recommendations for ethical use. *Advances in Simulation*, 10(1), 22.
- Dinçer, S. (2024). The use and ethical implications of artificial intelligence in scientific research and academic writing. *Educational Research & Implementation*, 1(2), 139-144.
- Doskaliuk, B., Zimba, O., Yessirkepov, M., Klishch, I., & Yatsyshyn, R. (2025). *Artificial intelligence in peer review: Enhancing efficiency while preserving integrity. Journal of Korean Medical Science*, 40(7), e92. <https://doi.org/10.3346/jkms.2025.40.e92>
- Eacersall, D., Pretorius, L., Chugh, R., Smirnov, I., Spray, E., Illingworth, S., ... & Howell, K. A. (2025). Navigating ethical challenges in generative AI-enhanced research: The ETHICAL framework for responsible generative AI use. *Journal of Applied Learning & Teaching*, 8(2), 102-115.
- El Hani, Z., Karroum, J., Elouadi, A., & Moumen, A. (2025). Artificial intelligence in academic research: Benefits, challenges, and ethical dimensions in doctoral studies. Moroccan. *Journal of Quantitative and Qualitative Research*, 7(2), 163–170. <https://doi.org/10.48379/IMIST.PRSM/mjqr-v7i1.55186>
- Ersöz, A. R., & Engin, M. (2024). Exploring ethical dilemmas in the use of artificial intelligence in academic writing: Perspectives of researchers. *Journal of Uludag University Faculty of Education*, 37(3), 1190–1208. <https://doi.org/10.19171/uefad.1514323>
- Ghotbi, N. (2023). *Ethics of artificial intelligence in academic research and education*. In S. Eaton (Ed.), *Second Handbook of Academic Integrity*. (pp. 1355–1366). Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-031-54144-5_143
- Hamoda, Taha Abo-Almagd, et al. (2025). Artificial intelligence in scientific writing: Balancing innovation and efficiency with integrity: Perspectives and position statements of the Global Andrology Forum Expert Group. *World Journal of Men's Health*, 43, e19. DOI: 10.5534/wjmh.240007

- Harmawan, V., Pratama, V. M., & Fadilah, R. (2023). The challenges of writing academic article: Voices of higher education students. *Journal of English Language Teaching*. <https://doi.org/10.24036/jelt.v12i2.120892>
- Ihekweazu, C., Zhou, B., & Adelowo, E. A. (2024). Ethics-driven education: Integrating AI responsibly for academic excellence. *Information Systems Education Journal*, 22(3), 36–46. <https://doi.org/10.62273/JWXX9525>
- Kobrossy, S., Jasim, Y. A., Ismail, I., Goud, N., Jasim, S., & Awqati, A. (2025). Artificial intelligence and the development of academic authorship: Analyzing AI-generated content, ethical issues, and intellectual property challenges. *International Journal of Management and Data Analytics*, 5(1), 253–270. <https://doi.org/10.5281/zenodo.17238810>
- Lund, B. D., Wang, T., Mannuru, N. R., Nie, B., Shimray, S., & Wang, Z. (2023). ChatGPT and a new academic reality: Artificial intelligence-written research papers and the ethics of the large language models in scholarly publishing. *Journal of the Association for Information Science and Technology*, 74(5), 570–581. <https://doi.org/10.1002/asi.24750>
- Mabirizi, V., Katushabe, C., Muhoza, G., & Rugasira, J. (2025). A systematic review of the impact of generative AI on postgraduate research: opportunities, challenges, and ethical implications. *Discover Artificial Intelligence*, 5(1), 238. <https://doi.org/10.1007/s44163-025-00495-3>
- Page, M. J., McKenzie, J. E., Bossuyt, P. M., Boutron, I., Hoffmann, T. C., Mulrow, C. D., ... & Moher, D. (2021). The PRISMA 2020 statement: an updated guideline for reporting systematic reviews. *BMJ*, 372(n71), 1-9. <https://doi.org/10.1136/bmj.n71>
- Shahbazi, Z., Mohammadkarimi, E., Yousefiazar, S., & Othman, K. (2025). The role of artificial intelligence in transforming the writing process: Benefits, limitations, and future opportunities. *Journal of Digital Educational Technology*, 5(2), ep2516. <https://doi.org/10.30935/jdet/17480>
- Stahl, B. C., Schröder, D., & Rodrigues, R. (2023). *Ethics of artificial intelligence: Case studies and options for addressing ethical challenges*. Springer International Publishing. <https://doi.org/10.1007/978-3-031-17040-9>
- Steiger, K. (2024). Artificial intelligence in higher education and academic libraries: A literature review. *The Journal of the New Members Round Table*, 12(1). <https://journals.ala.org/index.php/endnotes/article/view/8235>
- Ugoala, E. (2025). Ethical considerations and challenges posed by the use of artificial intelligence in scholarly publishing. *Trends in Scholarly Publishing*, 4(1), 29–37. <https://doi.org/10.21124/tsp.2025.29.37>
- Ugwu, N. F., Igbinalade, A. S., Ochiaka, R. E., Ezeani, U. D., Okorie, N. C., Opele, J. K., Onayinka, T. S., Iroegbu, O., Onyekwere, O. K., Adams, A. B., Aigbona, P., & Ojobola, F. B. (2024). Clarifying ethical dilemmas of using artificial intelligence in research writing: A rapid review. *Higher Learning Research Communications*, 14(2), 29–47. <https://doi.org/10.18870/hlrc.v14i2.1549>
- Wang, S., Liu, X., & Gao, W. (2025). Harnessing generative AI for scholarly writing: Trends, tools, and ethical implications. *Computers & Education: Artificial Intelligence*, 6, 100240. <https://doi.org/10.1016/j.caeai.2025.100240>